

Багато науковців підкреслили, що соціальна робота має бути науково обґрунтованою з погляду потреб клієнтів і можливостей держави щодо їх забезпечення (Керю, 1979, Барбо, 1984, Харрісон, 1991) [3, с. 35].

Офіційне визнання, співвідношення теорії з практикою соціальної роботи в Україні не збігаються з їх визначенням у законодавстві.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, в діяльності соціального працівника необхідно враховувати всі основні сучасні тенденції сучасних теорій соціальної роботи. Перспективою є плідна робота з вивчення й опису теорій, адже практична соціальна робота ґрунтується на теоретичних засадах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Глоссарий социальной работы / сост. Е.И. Холостова. М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2006. 220 с.
2. Основы социальной работы: учебник / отв. ред. П.Д. Павленок. М.: ИНФРА-М, 1997. 368с.
3. Пейн М. Социальная работа: современная теория: учеб. пособ. / пер. с англ. О.В. Бойко, Б.Н. Мотенко. М.: Издательский центр «Академия», 2007. 400 с.
4. Справочник социального работника / под. общ. ред. Е.П. Агапова, В.А. Шаринского. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 336 с.
5. Технологии социальной работы: учебник / под ред. Е.И. Холостовой. М.: ИНФРА, 2001. 400 с.

УДК 378.035:39(=161.2)(477)

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Рудкевич Н.І., аспірант
кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті порушено проблему формування етнокультурної соціалізації. Здійснено спробу розкрити специфіку етнокультурної соціалізації молоді. Розкрито сутність поняття соціалізації та її механізми. Вивчено думки науковців, які розкривали дану проблематику. Обґрунтовано значення позааудиторної роботи молоді в системі вищої освіти. Здійснено спробу розкрити основу структурно-функціональної моделі процесу соціалізації молоді.

Ключові слова: молода людина, молодь, особистість, навчання, освіта, соціалізація, етнічна соціалізація.

В статтю затронута проблема формування етнокультурної соціалізації. Предпринята спроба розкрити специфіку етнокультурної соціалізації молоді. Предпринята спроба розкрити сутність поняття соціалізації та її механізми. Вивчено думки науковців, які розкривали дану проблематику. Обґрунтовано значення позааудиторної роботи молоді в системі вищої освіти. Предпринята спроба розкрити основу структурно-функціональної моделі процесу соціалізації молоді.

Ключевые слова: молодой человек, молодежь, личность, обучение, социализация, этническая социализация.

Rudkevich N.I. SPECIFICATION OF FORMATION OF ETHNOCULTURAL SOCIALIZATION OF YOUTH IN HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

The article raises the problem of the formation of ethno-cultural socialization. An attempt was made to reveal the specifics of ethnocultural socialization of youth. The essence of the concept of socialization and its mechanisms is revealed. The opinions of the scholars who discovered this issue were studied. The importance of outside the classroom work of youth in the system of higher education is substantiated. An attempt was made to reveal the basis of the structural and functional model of the process of socialization of youth.

Key words: youth, youth, personality, education, education, socialization, ethnic socialization.

Постановка проблеми. Увага держави на питанні становлення студентської молоді як суб'єктів суспільних, культурних, політичних відносин, виховання конкурентоспроможної та культурно свідомої молоді

визначає майбутнє будь-якої цивілізованої країни. Для вирішення задач соціально культурної дійсності необхідним є формування сучасного глобального світогляду педагога на визнання індивідуальності й

неповторності в кожній підростаючій особистості. У зв'язку із цим проблема соціалізації студентської молоді в системі вищої освіти стає пріоритетною в Україні.

У Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», Законах України «Про вищу освіту», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», Концепції національного виховання та інших документах провідними є принципи забезпечення сприятливих умов соціалізації студентської молоді у вищих навчальних закладах [1, с. 231].

Виклад основного матеріалу. Молода людина – це особистість, а особистість – це результат соціального становлення індивіда шляхом подолання труднощів і накопичення власного життєвого досвіду. Вроджена геніальність автоматично не гарантує того, що людина стане великою особистістю. Вирішальну роль відіграє соціальне середовище, в яке потрапляє людина після народження. Особистість – це поєднання індивідуальних особливостей і виконуваних нею соціальних функцій, особлива якість, отримана індивідом завдяки суспільним відносинам. Відповідно, між розвитком особистості і суспільством існує пряма залежність.

Аналіз проблем і особливостей соціалізації молоді не можна не почати з уточнення терміна «молодь». Якщо висловлюватися буденно, то молодь – це не тільки майбутнє, але й «живе сьогодні». Тож важливо зрозуміти, наскільки вже сьогодні молоде покоління визначає зміст і характер майбутнього, наскільки несе в собі «дух нового часу». Проте слід дати наукове визначення терміна «молодь». Отже, молодь – соціально-демографічна група із характерними для неї віковими, соціально-психологічними особливостями і соціальними цінностями, які обумовлюються рівнем соціально-економічного, культурного розвитку, особливостями соціалізації в українському суспільстві. Серед факторів соціологічного визначення «молоді» вчені виділяють: вікові межі і соціально-педагогічні особливості; специфіку соціального статусу, рольових функцій, соціокультурної поведінки; процес соціалізації як об'єднання соціальної адаптації молоді та індивідуалізації.

Аналіз досліджень останніх років свідчить про зростання інтересу до висвітлення у працях представників різних наукових шкіл та напрямів (Е. Дюркгейм, Ч. Кулі, Дж. Мід, Т. Парсонс, П. Сорокін та інші) процесу соціалізації особистості як наукової проблеми [2, с. 143].

Серед сучасних українських і російських науковців, які досліджують сутність соціалі-

зації, особливості її перебігу в трансформаційних умовах, актуальними є напрацювання соціальних психологів (Г. Андреева, Б. Паригін, А. Реан та інші); соціальних педагогів (Т. Алексеєнко, О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Г. Лактіонова, Ж. Петрочко, Н. Сейко, М. Харченко та інші) [3, с. 112].

Використання різних форм, методів організації та стимулювання соціалізаційного процесу висвітлено в наукових публікаціях В. Андрієвської, О. Бодальова, Л. Божович, В. Мельник та інших. Зокрема, процес соціалізації студентів у вищій школі досліджували М. Галагузова, Н. Голованова, А. Ковальов, В. Ліпський та інші [4, с. 239].

Проте такий аспект проблеми, як етнокультурна соціалізація студентів, не знайшов достатнього відображення в теорії соціальної педагогіки та практиці соціально-виховної діяльності вищих навчальних закладів. Саме тому **метою** даної **роботи** стало визначення особливостей етнокультурної соціалізації молоді у системі вищої освіти в Україні.

Сьогодні, коли в нашій країні радикально змінюються всі суспільні відносини і соціальні інститути, вивчення особливостей соціалізації молоді стає актуальною дослідницькою проблемою, що привертає увагу не тільки вчених, а й практичних працівників різного рівня – від політиків до батьків та вчителів.

Соціалізація особистості починається з перших років життя і закінчується періодом громадянської зрілості людини, хоча, зрозуміло, повноваження, права й обов'язки, набуті нею, не говорять про те, що процес соціалізації цілком завершений – за деякими аспектами він продовжується все життя. Основними етапами соціалізації особистості вважають: дитинство, юність, батьківство, зрілий вік та старість.

Важливу роль у тому, якою зростає молода людина, як проходить її становлення, відіграють люди, в безпосередній взаємодії яких минає її життя. Їх прийнято називати агентами соціалізації. На різних вікових етапах зміст агентів специфічний. Агенти первинної соціалізації молоді – близькі та далекі родичі, друзі родини, однолітки, вчителі, лікарі, лідери молодіжних організацій. Агентами вторинної соціалізації молоді виступають представники адміністрації школи, університету, організації, армії, церкви, суспільства, співробітники телебачення, радіо, партії.

Соціалізація молоді у взаємодії з різними факторами і агентами відбувається за допомогою ряду «механізмів». Традиційний механізм соціалізації молоді являє собою

засвоєння норм, еталонів поведінки, поглядів, стереотипів, які характерні для її сім'ї та найближчого оточення.

Інституціональний механізм соціалізації функціонує в процесі взаємодії молоді з інститутами суспільства і різними організаціями. Слід мати на увазі, що засоби масової комунікації, як соціальний інститут, впливають на соціалізацію не тільки за допомогою трансляції конкретної інформації, але і через представлення зразків поведінки героїв книг, кінофільмів, телепередач.

Стилізований механізм соціалізації молоді діє в рамках конкретної субкультури. Під субкультурою розуміється комплекс морально-психологічних рис і поведінкових проявів, типових для людей конкретного віку чи конкретно професійного, культурного прошарку, який у цілому створює конкретний стиль поведінки та мислення тієї чи іншої вікової, професійної чи соціальної групи.

Міжособистісний механізм соціалізації функціонує в процесі взаємодії молодої людини із суб'єктивно значущими для неї особам – ними можуть бути батьки, вчителі, друзі, однолітки.

Проблеми соціалізації молоді пов'язані з глибокими та швидкоплинними соціальними змінами, зокрема із зміною ідеологічних орієнтирів у вихованні особистості і посиленням дії стихійних чинників, що впливають на становлення сучасної молоді людини як соціальної особистості.

На основі проаналізованих сутностей та структури процесу соціалізації впливає, що соціалізація – процес освоєння ролей та очікуваної поведінки в стосунках із сім'єю, суспільством і розвитком задовільних зв'язків з іншими людьми. Виділяють три умовні групи завдань, які вирішуються людиною на різних етапах соціалізації: природно-культурні, соціально-культурні, соціально-психологічні.

Процес соціалізації має свої механізми, які впливають на його реалізацію. Перша група механізмів соціалізації – соціально-психологічні як окремої особистості, так і молоді в цілому. До таких механізмів належать:

- 1) імпринтинг;
- 2) наслідування;
- 3) екзистенціальний натиск;
- 4) ідентифікація;
- 5) рефлексія.

Другою групою механізмів соціалізації, яка більшою мірою торкається такого соціально-виховного процесу, є соціально-педагогічні, до яких належать:

- 1) інституційний;
- 2) традиційний;

3) стилізований;

4) міжособистісний.

Отже, соціалізацію можна розглядати як процес становлення соціальної особистості, навчання та засвоєння індивідом соціальних норм і культурних цінностей, установок та зразків поведінки того суспільства, соціальної групи і громади, до яких він належить [6, с. 38].

Для нашого дослідження було важливо визначити місце етнокультурної соціалізації особистості в структурі загальної соціалізації особистості. Більшість дослідників проблеми (Г. Лозко, М. Махній, О. Татаренко) розглядають етнічну соціалізацію як процес становлення людини – представника певного етносу. Це процес опанування людиною цінностей, настанов, зразків поведінки, що притаманні даному етносу, відтворення нею соціальних зв'язків і соціального досвіду етносу, перетворення цього досвіду на особисте надбання. Поняття «етнічна соціалізація» використовується для визначення процесів розвитку, які призводять до того, що в дітей формується стереотипи поведінки, сприймання, цінності та аттїтуди, що властиві одній з етнічних груп. Дослідження в цій сфері, що проводяться на індивідуальному рівні, сприяють розумінню процесів розвитку, формування «Я-концепції», етнічної самосвідомості. Узагальнення визначень культурної та етнічної соціалізації дозволило нам розглядати етнокультурну соціалізацію особистості як процес формування здатності до збереження і збагачення національної культури, відтворення традицій, підтримання міжнаціонального спілкування.

Розглянувши сучасні підходи в дослідженні та вирішенні проблем соціалізації молоді, нами визначено, що теорія соціалізації, зокрема етнокультурна соціалізація переживає «друге народження». Це стало можливим завдяки виникненню певних соціальних та теоретичних передумов.

Соціальні передумови полягають у суспільних змінах, які відбуваються в сучасному українському суспільстві в період його трансформації. Ці зміни впливають на всі складові і хід соціалізації особистості.

Нові підходи до вирішення проблем соціалізації молоді обумовлені зростанням інтересу різних галузей гуманітарного знання до проблеми взаємовідносин «суспільство – молодь». Це сприяло активізації досліджень закономірностей соціалізації не тільки дітей, але й інших вікових груп. У результаті цього сучасна тенденція в аналізі соціалізації виявилась у тому, що в якості об'єктів дослідження все частіше вибираються не тільки дитинство і батьківство, але

й інші вікові етапи. Реалізується ідея про безперервність процесу соціалізації, якому ми підлягаємо протягом усього життя.

Освіта в буквальному сенсі слова – «формування образу» думок, дій людини в суспільстві. Це процес засвоєння знань, умінь і навичок. Основний шлях отримання освіти – навчання в різних навчальних закладах.

Таким чином, освіта вирішує завдання ідеалізації особистості, її культури, фізичного та морального розвитку, отримання загальної і професійної освіти.

Навчання – двосторонній процес вчення та викладання, процес передачі і засвоєння знань, умінь та навичок, способів пізнавальної діяльності. У навчанні дитина пізнає навколишній світ, а викладання – керівництво педагогом пізнавальної і навчальної діяльності.

Навчання дає знання, вміння та навички. Проте в процесі отримання знань здійснюється і виховання, прищеплюються навички поведінки в суспільстві, ставлення до праці, до людей [8, с. 41]. Під час розгляду процесу навчання потрібно не забувати, що цей процес носить соціальний характер, оскільки він протікає при спілкуванні, взаємодії вчителя й учня, учня і учнівського колективу.

Основу структурно-функціональної моделі становили такі компоненти процесу соціалізації молоді: функціонально-цільовий, змістовний; критеріальний та результативний. Системотворчою ідеєю цього є думка про те, що серед чинників, які впливають на ефективність соціалізації молоді, провідна роль належить соціально-педагогічним умовам. З можливої множини умов, які впливають на соціалізацію учнівської молоді, можна виділили провідні: а) гармонізація використання педагогічних підходів у процесі виховної діяльності; б) переорієнтація на якісні характеристики організації й оцінки виховної діяльності.

Вибір саме таких умов не випадковий, у його основу покладено концептуальні ідеї, орієнтовані, по-перше, на сучасні тенденції розвитку системи освіти в Україні, по-друге – на досвід і практику реалізації освітнього процесу в країнах Євросоюзу, по-третє – на культурно-історичні традиції соціалізації учнівської молоді, що склалися в нашій країні. Розробляючи ці умови, з усього розмаїття наявних у педагогіці підходів вибирають ті, які активно використовуються в сучасній виховній практиці. Такими є: системний, діяльнісний, середовищний, особистісно-орієнтований і компетентнісний підходи. З технологічного погляду жоден із них не може бути визнаний

єдиним і самодостатнім, бо лише по-своєму висвітлює частину педагогічної дійсності, не охоплюючи її цілком. Таким чином, гармонізація наявних підходів є не тільки стратегічною лінією, але й найважливішою умовою ефективності виховного процесу у навчальних закладах, а, відповідно, й соціалізованості особистості.

Велику роль у професійному становленні особистості відіграє позанавчальна діяльність тому, що саме в ній студент може пізнати специфіку виховних ситуацій, типових для майбутньої професійної діяльності. Як позанавчальну пізнавальну діяльність доцільно розуміти як сукупність професійних норм, ідеалів, окремих результатів суспільного та етнокультурного впливів, які є також свідомим, індивідуальним підсумком переопрацювання об'єктивних впливів, заломлених через почуття та розум. Для студентів, які виявляють творчу пізнавальну активність, характерний індивідуальний стиль діяльності, що сприяє формуванню в навчанні і за його сприяння більш високого рівня соціально-культурної зрілості особистості.

Позааудиторна виховна робота як необхідна складова частина загального процесу виховання особистості в закладах вищої освіти під час педагогічної допомоги повинна бути скерована на ефективну організацію самостійної роботи студентів, цілеспрямовану організацію їх етнокультурного дозвілля, максимальне задоволення пізнавальних та культурних потреб молоді. Упровадження передових педагогічних технологій планування в практику роботи дає підстави стверджувати, що планування – один із методів виховної роботи, який дозволяє чітко, продумано організувати життєдіяльність груп, включаючи кожного студента в особистісно-значущу, спортивно-оздоровчу та етнокультурну діяльність, і відповідає традиціям навчального закладу та регіону [5, с. 139].

Висновки. Таким чином, доцільно розглядати етнокультурну соціалізацію студентів як процес формування здатності до збереження і збагачення національної культури, відтворення традицій, підтримання міжнародного спілкування. Прискорення темпів суспільного життя сприяє підвищенню ролі та значення молоді в суспільному та культурному житті. Період навчання у вищих навчальних закладах є важливим етапом включення студентів у систему суспільних відносин, засвоєння ними соціальних цінностей суспільства. З огляду на особливості соціалізації студентської молоді саме вищі навчальні заклади повинні вдосконалювати процес соціалізації сту-

дентської молоді, активізувати їх взаємодію з різними етнокультурними утвореннями, сприяти формуванню в неї активної життєвої позиції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Галагузова М.А. Социальная педагогика: курс лекцій. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Гуманит.изд. центр ВЛАДОС, 2001. 416 с.
2. Євтух М.Б. Соціальна педагогіка: підручник. К.: МАУП, 2002. 232 с.

3. Лукашевич М.П. Соціалізація. Виховні механізми і технології: навч.- метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 112 с.

4. Лісіна Г.С. Вплив ціннісних орієнтацій на формування культури здоров'я студентської молоді // Соціально-економічний розвиток України: Європейський вибір: Матеріали VII Міжнародної наукової конференції студентів та молодих учених. Мелітополь, 2007. Ч. 1. С. 239.

5. Петрочко С.П. Деякі аспекти соціального виховання у вищих навчальних закладах мистецького профілю // Соціалізація особистості: Збірник наукових праць. За ред. проф. А.Й. Капської. Том XXIV. К.: Логос, 2005. С. 139–146.